

Holbrook Jackson

Strah pred knjigami

Predstavitev bibliofobije

Bibliofobija je strah pred knjigami in spoznali boste, da je večino njihovih nesreč mogoče pripisati temu vzroku, pa naj bo njegova takojšnja posledica ljubosumje, sovraštvo ali zavist, ki niso nič drugega kot spremljevalci bistvenega. Bibliofobija tudi ni omejena samo na knjige *per se*, še očitnejša je v strahu pred tistim, kar bi knjige lahko storile. *Ko je prestrašeni svet zajel darvinizem, je bil najpogosteje izražen strah, da bo njegov materializem zamajal etične temelje družbe* (Ernst in Seagle: *To the Pure...*). Toda osnova za te pretrese je zmerom strah, ki se med preprosteje razmišljajočimi pogosto prenaša z učinka knjig na knjige same: *Strah je nekaj običajnega. Zelo naravnim strahovom pred rubežniki in davčnimi izterjevalci je treba zdaj dodati strah pred Reformami, pred Kolero in pred Knjigami* (Mercurius Rusticus: *Bibliophobia*). Toda ta je obstajal že davno pred časom Mercuriusa Rusticusa (psevdonim T. F. Dibdina).

Sv. Frančišek Asiški je bratom svojega reda prepovedal knjige: bile so, tako kot študijsko gradivo, nezdružljive z zaobljubo popolnega uboštva (Brewer, *Monumenta Franciscana*). Celo Roger Bacon je moral, ko je postal frančiškanski redovnik, opustiti svoje knjige in se brez izrecnega dovoljenja papeža ni smel dotakniti ne črnila ne pergamenta. Neki novic je prosil sv. Frančiška, da bi smel imeti psalterij. Svetnik ga je zavrnil: *Ko boš imel*

psalterij, boš hotel še brevir, in ko boš imel brevir, boš sedel na stol, vzvišen kot gospodar, in boš rekel kakemu duhovniku: "Brat! Pojdi in mi prinesi brevir!" In se je posul s pepelom po glavi in vzkliknil: Jaz sem tvoj brevir! Jaz sem tvoj brevir! Tudi sam se upira skušnjavi, da bi imel knjige, in se veseli dneva, ko jih bodo ljudje zmetali skozi okno kot smeti (*The Great Book-Collectors*, C. I. Elton).

Nekateri misleci, na primer Herbert Spencer v poznejših letih, ne berejo knjig. *Izgubil sem okus za branje*, prizna George Moore v svojih *Conversations in Ebury Street*, in, nadaljuje, težko te doleti hujša nesreča: izgubiti okus za branje je v resnici tako kot izgubiti okus za kruh. Sir Walter Raleigh, ki gleda na branje kot na *zasilno rešitev za osamljene*, meni, da sam sploh ne bi bral, če bi le dobil priložnost za dober pogovor, in navsezadnje ne more brati niti Shakespeara, ne ker bi mislil, da je *izrazito slab pisec*, ampak ker *ne prenese več literature (Pisma)*. Nekateri so prepričani, da knjige predstavljajo korake v degeneracijo. *Knjige*, pravi eden teh, *so prvi roditelji dolgočasnja, romani in časopisi pa njegovi neposredni potomci* (Anon.: "The Vice of Reading", *Temple Bar*, 1874). So tudi taki, ki malo berejo in veliko razmišljajo: *navsezadnje so tu nevedni* (pripominja nekdo, ki ga lord Morley v *Recollections* imenuje *najboljši bralec našega časa*) *kot Pascal, kot Descartes, kot Rousseau, ki so malo brali, so pa razmišljali in si upali – to so ljudje, ki poganjajo svet; med preostalimi pa so ljudje, ki so se izgubili, ker so preveč brali*. Spet drugi, *ki niso prebrali drugega kot življenje*, včasih s svojo lucidnostjo osramotijo celo genija (Rémy de Gourmont: "The Value of Education", *Decadence*). Nekatero je strah, da s tem, ko *manj in manj živimo in se več in več učimo, občutljivost v primerjavi z razumom izgublja veljavo* (ibid.). Toda za vsakogar, ki je brez knjig pripomogel, da se svet vrti, jih obstaja ducat, ki so mu enako dobro, če ne bolje, pomagali z njimi; in celo bibliofobi kot sv. Frančišek, Pascal, Schopenhauer in drugi bi bili neznani in njihove ideje pozabljene, če ne bi bilo knjig. Tudi bibliofob mora uporabljati knjige, če si želi slave ali vpliva, zato pravi bibliofil ne bi zavrnil niti Nietzschejeve trditve, da so knjige, ki nas ne *ponesejo onkraj vseh knjig*, zanemarljive, kajti, kot pravi George Moore, človeku kaj malo koristi, da je prebral vse knjige na svetu, če ob tem zgreši življenje (*Conversations in Ebury Street*).

Aktivni in pasivni bibliofobi

Bibliofili se čudijo, da imajo nasprotnike; to je izguba časa, saj je dejstvo več kot očitno – kjer je ljubezen, nedaleč preži tudi sovraštvo, in knjigomrzec

morda ni nič drugega kot zafrustriran knjigoljub. Charles Nodier označuje politike in finančnike kot sovražnike knjig, med te pa uvršča tudi nekatere *grands seigneurs* literature, s čimer po Derômovem prepričanju meri na Victorja Hugoja, ki ni maral knjig, ki jih ni napisal sam, in niti za te ni bil prepričan, da so mu všeč, razen kolikor so mu dvigovale ponos in zadovoljevale njegovo ljubezen do dobička (L. Derôme: *Les Éditions Originales des Romantiques*). Večina ljudi se ne meni za knjige in prezira bralce; *literatura je med vsemi umetnostmi najmanj po okusu široke publike* (Andrew Lang: *Pleasures of Bookland*). Celotno mnogi bralci so tako ravnodušni, tako nezainteresirani za svoje branje, da si knjige izbirajo čisto naključno, po naslovih, slikah na naslovnica ali glede na bežne zapise v tisku, torej po vseh drugih metodah razen glede na svoj okus. *Izposojne knjižnice*, pravi Lang, pomagajo tako, da "se ne zganejo", kadar se pojavi povpraševanje po kaki knjigi, je ne nabavijo in počakajo, da bralci pozabijo nanjo; in, kot še pristavi, *ni jim treba čakati dolgo* (ibid.). Nekateri drugi ne marajo ne knjig ne branja in ta nenaklonjenost se pogosto sprevrže v mržnjo, ker jih moti ta mirni, neubranljivi vpliv literature, ko ne vedo, kdaj bi lahko spodkopal njihove priljubljene ideje ali jim razblinil iluzije, ki so jih zamenjali z življenjem. Strah jih žene, da se zatekajo v dogmo, in tisti med njimi, ki jim najbolj manjka humorja in se najslabše poznajo, za svoje stiske krivijo naše domnevne slabosti; toda če so, tako kot pri dogmatikih, ki jih obsoja Glanvill, *njihova konkretna mnenja tako odločna in dogmatična, kot bi bili vsevedni* (*Vanity of Dogmatizing*, 1661), vzbujajo skepsa in jo upravičujejo, saj je jasno, da pretirano nezaupanje vodi v zmešnjavo; kot znova pravi, *vraževerna naklonjenost in strahovi so realna stopnja norosti* ("The Usefulness of Real Philosophy to Religion", *Essays*, 1676).

May Sinclair pogumno trdi, da ima britanska publika *dejaven odpor do čiste literature* (pismo *Spectatorju*, 1911), in mnogi komentatorji temu pritrjujejo; množico moških in žensk v odnosu do literature očitno muči tisto, kar popularni žargon imenuje manjvrednostni kompleks; najraje imajo najslabše, *refleksivne pesnike in odmevne filozofe* (Swinburne: *Under the Microscope*, 1872), v javnosti pa z nekakšno pravičniško strastjo utemeljujejo svoj čudaški okus in se nemara celo hvalijo z njim: *Skromnost je redkost med učenimi, še redkejša pa je med nevednimi* (Anatole France: *Le jardin d'Épicure*). Zaničevati študente in odsvetovati vsakršno resno branje, je njihov običaj. Stoiki so bili sumničavi do študija in so, kot pravi Montaigne, *v preveč znanja videli nezmernost* (Apologie de Raymond Sebond, *Eseji*), Nietzsche pa uvršča učenjake med dekadente (*Ecce Homo*). Toda bibliofob navadno ne izhaja iz tega razreda. V trenutku ga je mogoče prepoznati po

razlagi, da se je namenil uničiti ali zatreti knjige v dobro drugih in božjo slavo: *običajni izgovor ljudi, ki spravljajo druge v nesrečo, je, da jim želijo dobro* (Vauvenargues: *Selections*), toda sovraštvo, kakršno je njihovo, je pamž strahu in prej ali slej spočne vsa fanatična in vraževerna dejanja, kakršna v vseh obdobjih in deželah ogrožajo knjige.

Treba pa je razlikovati med pasivnim in aktivnim bibliofobom. Najprej bom zadovoljivo predstavil drugega, na katerega naravo sem ravnokar namignil; zdaj pa moramo na kratko predstaviti prvo in številčnejšo, čeprav manj škodljivo vrsto, da opravimo z njo, saj večinoma tako blago nasprotuje knjigam, da ni nevarna in nas ne zadeva. Pasivni bibliofob knjige bolj sovraži, kot pa se jih boji, in sovraži jih tako konsistentno, da se običajno izogiba vsakemu stiku z njimi; tako kot se vrli g. Krizald, ki mu pijejo kri njegove *femmes savantes*, umika pred vsemi knjigami:

Potem se svoje knjižne krame loti.

Sežgi jo, razen Plutarha; v tej knjigi

ovratnike ravnam, ta naj ostane.

Daj védi mir, to je za modrijane!

Molière: *Učene ženske*, prev. J. Vidmar.

Raje ima šport, hrup, družabna in tehnična razvedrila, in zaradi vseh teh stvari mora biti, kot nas svari lord Grey, *zaporednim rodovom težje pridobiti navado branja, in če jo pridobijo, jo težje ohranijo* (*Falldon Papers*). Tu se ni kaj pritoževati. Ne vem, ali bi bilo pošteno opisati običajnega človeka kot bibliofoba, pravi neki nedavni komentator, vendar je prepričan, da se je težko izogniti sklepu, da pri večini človeških bitij že od nekdaj obstaja globoko zasidran predsodek proti knjigam (Y. Y.: "Bibliophobia", *New Statesman*, 29. 9. 1928.) Varneje je skleniti, da ne glede na to, koliko jih sovraži knjige, večina bibliofobov osredotoča svojo nenaklonjenost na dobre knjige. Običajni ali pasivni knjigofob je sprevržen in strasten ljubitelj najslabših knjig: *veliko bolj kot preobilica slabih knjig ga vznemirja neznosna množina dobrih* (A. L. Maycock: "Bibliophobia", *Blackwood's Magazine*, okt. 1929).

So ljudje, ki verjamejo, da bibliofobijo lahko povzroči pomanjkanje knjižnih izkušenj v otroštvu. Oliver Wendell Holmes je prepričan, da *se knjig boji vsak, ki se ni srečeval z njimi že od otroštva* (*Autocrat of the Breakfast-table*, 1902). Ne dvomim, da lahko pametna seznanitev s knjigami v prvih letih življenja nekatere imunizira proti bibliofobiji, vendar poznavanje ni zanesljivo zdravilo, saj je splošno znano, da marsikokga izmed tistih, ki so zrasli med knjigami, redko premaga radovednost, da bi katero odpri.

Šolarji izkazujejo nagnjenje do bibliofobije, ki se v splošnem izraža s prezirrom do bolj studioznih sošolcev, včasih jih celo trpinčijo. Huet meni, da tako obnašanje sproži zavist. To mnenje je plod boleče izkušnje, ko je njegova *ljubezen do književnosti zanetila sovraštvo kolegov* in so ti storili vse, kar so mogli, da bi zavrli študij bodočega škofa Avranchesa. *Kradli so mi knjige*, pravi, *trgali papirje ali jih močili ali mastili, da niso prenesli črnila; zastavljali so mi vrata, da ne bi mogel ždeti v svoji sobi, medtem ko so se sami predajali igri*. Med poletnimi počitnicami je *vzeti v roke knjigo veljalo za zločin* in prisiljen je bil preživljati cele dneve ob igri ali na lovu ali sprehodih. Da bi zadovoljil svojim nagnjenjem, ki jih bibliofil ne more zatajiti, je vstajal ob zori in bral, ko so kolegi še spali, kdaj pozneje čez dan pa je pobegnil s knjigo v gozd ali kak drug odmaknjen kotic; a brž ko ga je krdelo pogrešilo, ga je izsledilo in nagnalo iz skrivališča s *kamni ali kepami blata* ali s škropljenjem z vodo (*Memoirs of Huet*).

F. D. Maurice je poznal *tako fante kot moške, ki so gledali na knjige s takim besom in sovraštvom, kot da so naravne sovražnice človeške vrste* (*Friendship of Books*); in dokaz, da to sovraštvo ni omejeno na brezimno množico, je dejstvo, da marsikateri ugleden avtor gleda na knjige z odporom. *Kaj me brigajo prve ali zadnje izdaje?* sprašuje D. H. Lawrence. *Še nikoli nisem prebral nobenega svojega objavljenega dela*, prizna ("The Bad Side of Books", v *Bibliography of the Writings of D. H. Lawrence*). Richard Jefferies se ne bi obotavljal *uničiti smrtonosnega vpliva tradicije*, posebno tistega njenega dela, ki je ohranjen v knjigah. *Vzemite metlo in pometite papiruse v smeti*, vzklikne; in enako bi storil s klasiki, saj *gotovo ne bi nič moglo biti manj uporabno* (*The Story of My Heart*). Samuel Butler se hvali, da ima *najmanjšo knjižnico med vsemi Londončani, ki se ukvarjajo z literaturo*. *Ne maram knjig*, pravi ("Ramblings in Cheapside", *Humour of Homer*). In zdaj poslušajte, kako sovraži knjige njihov veliki ustvarjalec Théophile Gautier. *Je vous le proteste*, pravi, *afin que vous le sachiez, je haïs de tout mon coeur ce qui ressemble, de près ou de loin, à un livre; je ne conçois pas à quoi cela sert. – Zagotavljam vam, da boste vedeli, da iz vsega srca sovražim vse, kar od blizu ali daleč spominja na knjigo; ne predstavljam si, čemu lahko to koristi.* (Predgovor, *Les Leunes-France*). To ni nič več kot izraz splošnega mnenja, ki se ne sklada najbolj s človekom njegovega poklica; vsi drugi pa so, dokler so pasivni, bolj stvar reformatorja kot književnika. *Ljubezen do knjig zadošča sama sebi*. In če je, kot nekateri od nekdanjih trdijo, *knjig preveč, se bralci nimajo kaj pritoževati; zdravilo*, kot je svetoval Voltaire, *je v njihovih rokah: nič jih ne sili brati, in njega veseli, da Caramelov načrt napisati sto knjig v folijskem formatu in z močjo vladarjev prisiliti podložnike, da jih preberejo, ni bil uresničen* ("Books", *Philosophical*

Dict). Mussolini sili Italijane početi mnogo stvari, pravi neki današnji pisec, ne sili pa jih brati Danteja. Če bi jih, sem prepričan, da bi glede na predsodek proti knjigam to pomenilo konec fašistične revolucije (Y. Y., "Bibliophobia", *New Statesman*, 29. 9. 1928). Branju zagotavlja prihodnost v prvi vrsti naša svoboda, da vzamemo knjigo v roke brez prisile, kakor in kadar se nam zahoče. Bibliofili ne propagirajo ničesar drugega. Ne pridigajo o ljubezni do knjig, zadovoljni so s tem, da v njej uživajo. Z vsiljevanjem se ljubezen umaže. Zato bibliofob postane za ljudi, ki se ukvarjajo s knjigo, problem samo, kadar je dejaven.

Prevedla Maja Kraigher